

Dihaploidní rostlina tuřínu T21 v pěstebním substrátu

1

BIOTECHNOLOGIE VE ŠLECHTĚNÍ TUŘÍNU

Už latinské jméno tuřínu (*Brassica napus* subsp. *napobrassica*) napovídá, že tato dnes u nás opomíjená kořenová zelenina je „rodnou sestrou“ v současnosti naopak velmi rozšířené polní plodiny – řepky olejky (*Brassica napus* subsp. *napus*). Tuřín má ceněné výživové vlastnosti, a je tak perspektivní zeleninou. Jak probíhají nejmodernější metody šlechtění tuřínu pomocí mikrosporových kultur ve srovnání s klasickým způsobem získání nové odrůdy?

Tuřín (Obr. 1) je díky své nutriční hodnotě někdy označován jako **superpotravina**: kromě vitamínu C je zdrojem draslíku, vápníku, železa, niacinu a vlákniny. Obsahuje **velké množství glukosinolátů, které pomáhají snižovat riziko rakoviny**. Využívá se i jako krmná plodina.

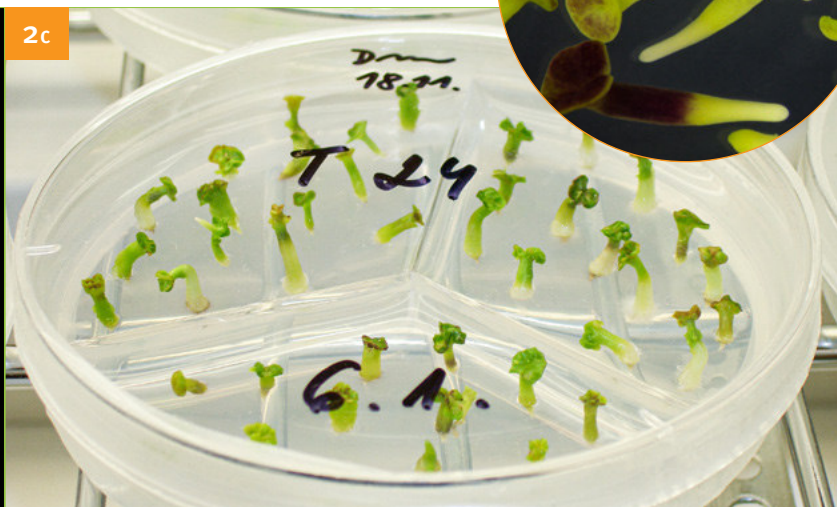
Počátky jeho pěstování nejsou přesně známy. První hodnověrná informace o jeho existenci se objevuje až v díle botanika Gasparda Bauhina z roku 1620, který popisuje **tuříny divoce rostoucí ve Švédsku**. Dnes proto převažuje názor, že počátek jeho využití spadá až do období středověku, kdy byl v severní Evropě (patrně ve zmíněném Švédsku) **vyšlechtěn buď přímo z řepky olejky, nebo zkřížením výchozích rodičů řepky: řepice a zelné brukve**. Odtud se postupně rozšířil do ostatních států Evropy a i na další kontinenty.

Klasický postup šlechtění je poměrně zdoluhavý; celá procedura postupného zlepšování výchozího materiálu tuřínu až do jeho případného schválení jako nové odrůdy **trvá 8–10 let**. Na počátku jsou dvě kvetoucí rostliny různého původu, jejichž znaky a vlastnosti chceme zkombinovat do budoucí odrůdy tak, aby svou produktivitou předčila aktuálně pěstované kultivary a zároveň se od nich dostatečně lišila (např. tvarem a barvou bulvy). **U jedné z rostlin proto pinzetou otevřeme několik pupat, odstraníme z nich prašníky a na bliznu přeneseme pyl z květů druhé rostliny, čímž dojde k oplození a následně i k tvorbě semen**.

Tímto zásahem získáme semena křížence, označované jako **generace F1**. Z těchto semen napěstujeme několik rostlin, které opět přivedeme ke kvetení. U těch ale již kastraci neprovádíme, naopak zajistíme jejich opylení přímo v květech, a to vlastním pylem jednotlivých rostlin. Tímto získáme semena generace F2. Z těch opět napěstujeme rostliny, které znovu opylíme. Postup opakujeme i v dalších několika generacích, průběžně vybíráme a opylujeme jen ty rostliny, které mají

2a

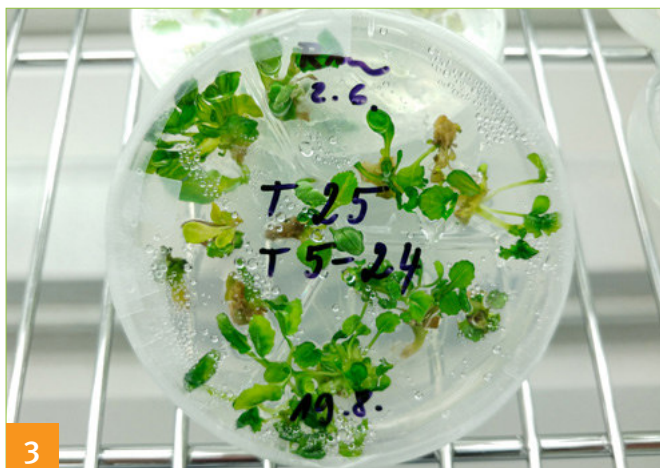

2c

2b

a/ Mikrosporová embrya tuřínu na tekutém kultivačním médiu (délka největších embryí 5 mm). b/ Mikrosporová embrya tuřínu z F1 křížence cv. Dalibor × Helenor na tekutém kultivačním médiu (délka největších embryí 5 mm). c/ Mikrosporová embrya tuřínu T24 na tuhém diferenačním médiu (průměr misky 90 mm)

3

Regenerace pravých listů z mikrosporových embrií tuřínu T25 na tuhém regeneračním médiu (průměr misky 90 mm)

předpoklady stát se budoucí odrůdou. Cílem je získat linii (možné odrůdy), která v sobě kombinuje vlastnosti původních výchozích rodičů, je dostatečně odlišná od dosavadních odrůd a po genetické stránce je stabilní a uniformní.

U tuřínu jsou testovány i moderní metody na bázi biotechnologií, umožňující zkrácení a zjednodušení procesu šlechtění. Jde především o tzv. **metodu dihaploidů**, která se již rutinně využívá např. u obilovin a řepky olejky. Je založena na principu, že za určitých, přesně daných okolností lze z **nezralého pylového zrna nebo nezralého, neoplozeného vajíčka F1 křížence vypěstovat v laboratorních podmínkách během několika měsíců rostlinu, která je po genetické stránce 100% linií.** Pokud se takovou rostlinu podaří adaptovat na venkovní podmínky a přemnožit, získáme osivo zcela uniformní linie prakticky během jednoho roku.

Tradičními postupy bychom obdobného výsledku dosáhli až po 7 letech postupného (samo)opylování generací F1 až F8, jak bylo uvedeno výše. Ale ani po této době bychom nezískali geneticky 100% linii, jako je to možné pomocí metody dihaploidů.

Postup je následující: semena F1 kříženců vyséváme do běžného zahradnického substrátu, po zhruba sedmi dnech klíčence přesázíme do květináčů a pěstujeme ve skleníku. Rostliny s pěti pravými listy umístíme na dva měsíce do jarovizační komory, protože tuřín potřebuje v určité fázi růstu nízké teploty (2–6 °C) k tomu, aby vykvetl. Zjarovizované rostliny vysázíme do větších květináčů a pěstujeme je ve speciálních kultivačních komorách s řízenou teplotou a délkou a intenzitou osvětlení.

V době kvetení odebíráme mladá poupata o délce 3–4 mm, která v laboratoři povrchově sterilizujeme lihovým roztokem a následně i roztokem na bázi chlornanu sodného. Následuje opláchnutí sterilní destilovanou vodou. V této fázi už jsou poupata umístěna ve sterilním prostředí laminárního boxu. Nezralá pylová zrna (tzv. mikrosprosy) z poupat izolujeme a následně kultivujeme na několika typech speciálních živných médií obsahujících také rostlinné hormony. Během této doby z pylových zrn postupně vyrůstají tzv. **mikrosporová embrya (proces se také označuje jako mikrosporová embryogeneze;**

Širokému rozšíření odpovídají i různorodá označení: v anglicky mluvících zemích je znám např. jako Swedish turnip, swede, rutabaga, neep, snagger a nesprávně i turnip, u nás se občas můžeme setkat i s jeho lidovými názvy, jako je kolník, kvak či dumlík. Bulva tuřínu je často zaměňována za velikostí, barvou i chutí podobnou bulvu vodnice (*B. rapa* subsp. *rapa*, anglicky turnip, white turnip), která je naopak blíže příbuzná další polní plodině – řepici olejné.

Obr. 2–4) a z nich později i rostliny s dobře vyvinutými listy a kořeny. Celá procedura je samozřejmě mnohem složitější, zde jsou ve stručnosti uvedeny jen klíčové části postupu. Podrobněji jsou jednotlivé fáze rozepsány v publikaci citované na konci tohoto článku.

Celý proces od izolace pylových zrn do získání rostlin schopných vysazení do zahradnického substrátu trvá cca 3–4 měsíce. Vysázené rostliny jsou postupně přivykány venkovním podmínkám a ve fázi zhruba 5–8 pravých listů jarovizovány. Po vyjmutí z jarovizační komory rostliny dopěstujeme ve skleníku až do fáze kvetení, jednotlivě izolujeme pytlí z netkané textilie a přemnožíme samoopylením. Semena z těchto rostlin pak vyséváme v další vegetační sezoně a dopěstujeme až do stadia listové růžice s dobře vyvinutou bulvou. **V této fázi pak provádíme výběr zajímavých rostlin, možných budoucích odrůd této perspektivní zeleniny.** 🌱

4

Skupina regenerovaných rostlin různých genotypů tuřínu na tuhém MS médiu (průměr dna baněk 50 a 60 mm)

Autor:

Ing. Miroslav Klíma, Ph.D. (Laboratoř biologie stresu a biotechnologie ve šlechtění, Výzkumný ústav rostlinné výroby; klima@vurv.cz)

Foto: (1–4) Miroslav Klíma

Ulvrová T. a další (2019): Využití mikrosporových kultur ve šlechtění tuřínu. Úroda, 67: 183–189.

Práce byla podpořena projekty Ministerstva zemědělství ČR QD1356, QK1910070 a MZE-RO0418.